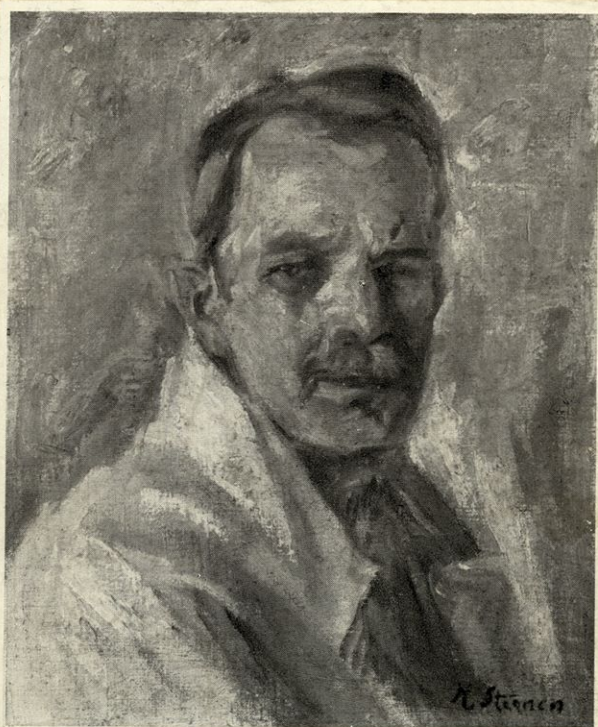


S št. 142



M. Berner

NARODNA GALERIJA
Specialna knjižnica

Portreti



0000001624

1624

S 142

inv. št 1624

RAZSTAVA POD POKROVITELJSTVOM GOSPODA
PREZIDENTA DIV. GENERALA LEONA RUPNIKA

MATEJ STERNEN

P O R T R E T I

P R I R E D I L A S O C I A L N A P O M O Č
V L J U B L J A N I, M A J A — J U N I J A 1 9 4 4
V J A K O P I Č E V E M P A V I L J O N U

S št. 142



Juw. št. NG 1624

Fr. Stelè:

SLIKAR MATEJ STERNEN

Matej Sternen se je rodil dne 20. septembra 1870 na Verdu pri Vrhniki. Po treh letih meščanske šole v Krškem se je posvetil umetniškemu poklicu. Študiral je naprej na obrtni šoli v Gradcu (1886—89), nato eno leto na umetno obrtni šoli na Dunaju, od 1892—96 pa slikarstvo na dunajski umetnostni akademiji (prof. L'Allemand in Pochwal-ski). L. 1897. je odšel v Monakovo, kamor ga je zvalila slava privatne slikarske šole rojaka A. Ažbeta; tu je ostal do Ažbetove smrti (1905), vračal pa se je v Monakovo tudi pozneje skoraj vsako zimo do 1914. L. 1908. je prebil v Parizu, l. 1906.—8. pa poleti največ v okolici Škofje Loke v Gorenji vasi in Godeščah. L. 1910. je preživel v Devinu; od l. 1911. živi z majhnimi presledki stalno v Ljubljani. L. 1914. in marsikatero poletje po vojni je prebil v Dalmaciji. V ll. 1916.—18. je bil vojni slikar. Od l. 1921.—30. je bil učitelj risanja na tehnični fakulteti ljubljanske univerze. Leti 1939 in 1940 je prebil zaradi večjih naročil največ v Mariboru.

Kot umetnik in človek je Sternen izredno zanimiv pojav. Čeprav je v Monakovem doživel ob Ažbetu in njegovi družbi najbujnejši razcvet l. zv. bohème, lahkožive, za dunajsko in monakovsko ozračje značilne umetniške družbe, ni podlegel njenim vabam, ampak je v vsem življenju obdržal resnost moža, čigar ponos je v tem, da si z vztrajnim delom služi svoj kruh. Njegovo življenje namreč lahko imenujemo en sam delavnik, kjer se najčistejši umetniški zalet prepleta z marljivostjo ročnega delavca, ki se zanima tudi za najbolj rokodelski tehnični posel, združen z življenjem, napredkom in uspehom svojega poklica. Globoko v naravi zakoreninjena mu je še ena, zanj značilna poteza, da s svojo umetnostjo ni nikdar špekuliral, da je nikdar ni ustvarjal zaradi dobička ali reklame, ampak vselej kot najplemenitejše razvedrilo. Mnogi ljudje, ki so ga poznali kot restavratorja, sploh niso vedeli, da tudi kot umetnik kaj zna in pomeni. Zato je Sternenovo umetniško delo tudi nekam težko pregledno. Prav do zadnjih let je vsa poletja prebil na deželi, odkrival in restavriral freske, pozimi pa doma v ateljeju restavriral oljne

slike. Okrog 1900 je prišel prvič v stik s tem poslom in ga vzljubil tako, da ga je avstrijska centralna komisija za varstvo spomenikov štela med svoje najboljše sodelavce, slovenski Spomeniški urad pa ima v njem najzanesljivejšo oporo. Kot restavrator je delal na Štajerskem, Koroškem, Primorskem, Kranjskem in v Dalmaciji; na rešitev marsikaterega spomenika za znanost, kakor n. pr. fresk pri Sv. Primožu nad Kamnikom, v Stonu v Dalmaciji, dragocenega slikanega stropa v Celju ali oltarja Konrada Laiba v Ptuj, Sternen ni manj ponosen kakor na svoje lastno slikarstvo.

Brez najintimnejše zveze s tehničnimi problemi slikarstva, ki si jo je Sternen pridobil s svojim restavratorskim poslom, njegovega umetniškega dela ni mogoče razumeti. Dokazal je s tem tudi, da znanje in vztrajno delo umetniku ne škoduje, ampak ga samo dviga, sevá, če je po naravi tudi res umetnik. S svojim delom in uspehom pa je tudi potrdil nedvomno resnico, da mora biti pravi restavrator tudi resničen, vse vrednote zaupane mu umetnine čuteč in spoštuječ umetnik, ne pa mogoče samo suhoparen tehnik ali celo prevejan ponarejevalec. Poznati pa mora do dna tehnične načine, da ž njimi kakor spreten kirurg podpre odpornost umetnostnih organizmov in podaljša njih življenje. To je Sternena vodilo tudi k poskusom tek-movanja s starimi mojstri kot kopist in kot preizkuševalec raznih tehnik. Tehnika slikanja na presni omet, s katerim je imel toliko posla po skromnih podružnicah, pa ga je zamikala tako, da se je od 1930 intenzivno bavil s problemom prenosne, v ateljeju izvršene freske; svoje poskuse je razstavil tudi na zadnji svetovni razstavi v Parizu; odličen akt v tem načinu pa danes krasi prostore uprave državnega gledališča v Ljubljani.

Kot tehnično interesiran umetnik je imel Sternen posebno veselje s slikarskim poukom. Že v Monakovem je 1905/6 ustanovil kratkotrajno lastno šolo. L. 1907. sta v Ljubljani z Jakopičem skupno ustanovila tako šolo, kjer pa tudi ni dolgo sodeloval. Od 1924 dalje ima v svojem ateljeju vedno po več učencev in jih uvaja v svoj slikarski svet.

Zaradi mnogostranskega tehničnega zanimanja je naravno, da se Sternenovo lastno delo ne omejuje na eno vrsto, ampak da je mnogo-

vrstno. V glavnem pa se izraža v olju, slikanju na presni zid, grafiki in risbi. V olju leži njegova glavna moč in v uspehih te vrste tudi njegov glavni pomen v zgodovini slovenske umetnostne kulture, kakor ga bomo še orisali.

Drugo po pomenu je njegovo stensko slikarstvo, ki ga je gojil vse življenje, a se je v njem enkrat, pri frančiškanih v Ljubljani 1935/6, povzpел do samozavestne tekme s stropnim iluzionizmom slovenskega baroka in samim Tiepolom.

Sternenova grafika je bila sicer malo opažena, a zasluži vso pozornost, saj je bil on med prvimi našimi umetniki, ki jo je gojil iz čisto umetniških nagibov. Gojil jo je od l. 1902. dalje kot ujedenko, monotipijo in tako imenovani crayon.

Vso pozornost zasluži dalje Sternen kot risar. Pero in svinčnik sta mu glavna načina. Zanimivo pri tem je, da risbe ne goji zaradi nje same, n. pr. kot ilustrativno stroko, ali kot dokumentarično usmerjeno, znanstveno pomožno stroko, pa tudi ne samo kot čisto beležno pomožno stroko svojega dela, temveč kot polnovredno beleženje svojih pri opazovanju predmeta oblikujočih se umetniških predstav. Tako njegove risbe, napravljene pogosto v zvezi z ženskimi portretnimi ali ateljejskimi modeli, pogosto ne vzbujajo toliko zanimanja kot priprave za bodoči portret, ampak učinkujejo kot polnovredne umetniške ustvaritve, ki bistveno dopolnjujejo bogastvo doživetij ob njegovih v olju izvršenih delih.

Pravi element, v katerem se izraža vse bistvo Sternenove umetniške osebnosti, pa je oljna barva. Slikarstvo v ožjem in najbistvenejšem smislu je namreč le z barvo uresničena upodobitev likovne predstave. Vsaka izmed mnogih znanih in razpoložljivih vrst barvastega upodabljanja pa ima svoj lastni značaj in tudi skrajno mejo svoje možnosti. In prav oljni način, kakor ga je uveljavilo evropsko slikarstvo od renesanse sem, ima posebno širok okvir možnosti. Šele z oljnim načinom se je slikarstvo oprostilo raznih tvarinskih in tehničnih vezi ter se mu je končno odprla pot do slepilno prepričevalne, za vid uresničene upodobitve v domišljiji gledanih podob. Gibka, do skrajnosti potezi čopiča poslušna gmota oljne barve je prav dobesedno kaotični, brezoblični prasket bodoče umetnine; v njem člo-

veška volja in spretnost neovirano uveljavlja red optično konkretnih in upodablajoče pomembnih predstav.

Sternen je doraščal v umetnika prav v času, ko se je pod značko impresionizma iz Pariza razglašala svetu nova slikarsko umetniška resnica, objektivna, samo z optičnimi vrednotami barve izražena upodobitev slikarskih predstav. Že v Gradcu se je v družbi nekega tovariša iz risarskih vaj navduševal za novo smer; ko pa je nato okr. 1893 ali 1894 na Dunaju videl razstavo francoskih impresionistov, verjetno isto, ki je v Monakovem Jakopiču odprla oči, je jasno spoznal svojo umetniško pot. V Monakovem sta bila izmed Slovencev njemu najbližja A. Ažbè in F. Vesel, do katerega je zaradi njegove živahne vsestranske interesiranosti za probleme slikarstva do danes ohranil posebno simpatijo. Ob zgodovinsko pomembni prvi slovenski umetnostni razstavi v Ljubljani l. 1900. je z Jakopičem, Jamo in Groharjem vzbudil pozornost kot četrti iz skupine po umetniškem idealu sorodnih si, takratno umetnostno ozračje v domovini daleč nadkriljujočih slikarjev, ki so se pozneje uveljavili v zgodovini umetnosti kot slovenski impresionisti. Skupni ideal jih je za vse življenje združil v skupino, ki je pozneje pod firmo Sava z razstavami na Dunaju (1904), v Beogradu (1904), v Londonu (1905), v Sofiji (1906), v Varšavi in Krakovu (1908) uveljavila ugled slovenskega slikarstva v svetu, kar mu je odprlo končno tudi pot do src rojakov. Skupni ideal je te slikarje tudi družabno ožje povezal in posebno Škofja Loka z okolico je bila, kjer so pred naravo v polni svetlobi tekmovali med seboj. Tako je tudi razumljivo, da so se med l. 1902., ko se je vršila v Ljubljani druga slovenska umetnostna razstava, ter jih je javnost odklonila, in l. 1907., ko se je razšla škofjeloška umetniška kolonija, najbolj zbližali in vzajemno oplodili. Od tedaj naprej pa so kot dozoreli možje toliko izoblikovali vsak svojo individualnost, da jih poznamo kot četvero povsem različnih, celoto slovenskega impresionizma posrečeno obogačujočih osebnosti. Sternena posebnost pa, ki ga od vseh drugih razlikuje, je, da je združil impresionistično pojmovanje, ki temelji na doslednosti v sliki uresničenih optičnih pobud, s haptičnimi, otipljivost izražajočimi pobudniki plastične telesne forme predmetov, katere vsebujeta v slikar-

skem svetu risba in modelacija. Slika mu je v bistvu sinteza med risbo kot konstruktivnim ogradjem in barvo kot svojim izrazom. Zato po njegovem naziranju objekt slikarja nujno veže, vendar ne tako, da bi ga prepisoval, ampak da bo življenje notri, kakor ga slikar čuti in vidi. Tako je Sternen, čeprav slika z velikimi, temperamentnimi, dozdevno brez reda nametanimi potezami, med vsemi našimi impresionisti najbolj odvisen od predmeta. Bolj celo kot najdoslednejši, znanstveno dognani impresionist Jama, ki menda ne napravi poteze s čopičem, ki bi je ne bil kontroliral v naravi. Ta stik z objektom je za Sternena neizmerno značilen in čeprav je svet, ki ga podaja, vestno, umetniškemu namenu ustrezno izbran in celo prirejen, je iluzionistično skrajšani način podajanja forme pri njem najdalje razvit in pogosto bolj iluzionizem v baročnem ali poznoantičnem smislu kakor v sodobnem, impresionističnem smislu. Tu je tudi vzrok, da je bravura slikanja pri Sternenu na prvem mestu; razpoloženje, ki je pri onih treh tako važno, je pri njem na zadnjem mestu; čustvena toplina se boječe skriva za objektivno konstatacijo; močen pa je izraz življenja barv kot znanilcev življenja form opazovanega sveta.

Pri takem razmerju do predmeta, ki ga slika, in do problema slikarstva ni čudno, če je krona stvarstva, prvi predmet, ki smo ž njim v življenju neločljivo združeni, človeško telo, nedvomno najpomembnejši predmet Sternenovega umetniškega zanimanja. Ženski akt, portret in študija figure v prostoru so glavne oblike, po katerih ga uresničuje v svojem slikarstvu. Vselej pa mu je slikarski problem merodajen za aranžma, in tudi portret ni nikdar samo posnetek modela, ampak predvsem tudi optično formalna kreacija, ki ga dviga s stopnje zasebno zanimive podobe do splošne vrednosti. Po Sternenovem naziranju namreč tudi slikar impresionist, ki dobesedno tekmuje z naravo po optično prepričljivi popolnosti svojega dela, ne sme prepisovati (abmalen) narave, ampak naj upodablja (darstellen) svoje umetniške predstave, kakor se pač ustrezno njegovemu umetniško nazornemu tipu v njem razvijajo v njemu lasten svet predstav. Za razumevanje Sternena kot slikarja in tudi kot portretista je važno ugotoviti, da je on že kot slikar impresionist nujno

naturalistično razpoložen. Tip umetnika portretista v ožjem smislu pa ustreza realističnemu umetniškemu nazoru; edino slikar realist bo slikal svoj »model« kot polnovreden individualni predmet, zajet v njegovi osamljenosti. Naturalistu pa je tudi portretni »model« del celotnega optično zaznavnega vtisa sveta, kjer nujno gubi svojo samostojnost.

Sedanja portretna razstava jasno dokazuje to naše pojmovanje Sternena kot portretista, čeprav bi se komu zdelo, da mnoga dejstva pričajo drugače. Jasno pa je, da se je Sternena kot umetniška osebnost, kakršna je danes pred nami, v okviru prirojenega in po mladostnem nagnjenju predestiniranega tipa šele polagoma razvil in dozorel šele takrat, ko mu je po dolgi borbi za lasten izraz slikarstvo postalo spontan, od notranje nujnosti vršen posel tostran meje, do katere se vrši borba za tehnična sredstva slikarskega posla. Tri značilnosti ima Sternena portretna razstava in vse so logična posledica njegovega osebnega umetniškega tipa: 1. Razstava jasno kaže razvoj od »portreta« v vsakdanjem smislu v starejših primerih k naturalističnemu portretu zrele dobe, ko se portret pogosto tako približuje življenjski sliki, t. im. genreu, da je pogosto težko ločiti, kaj spada še k ti vrsti in kaj je že postalo portret. 2. Najučinkovitejši njegovi portreti so tisti, ki družijo s podobo portretiranega del okolja in odpirajo slikarju možnost, da se v svojem naturalističnem interesu ob bogastvu barvnih mikov čimbolj razmahne. 3. Ženski portreti nedvomno nadkriljujejo moške. Ženski motiv s svojo gracioznostjo, s prevladujočo vlogo v okolici zaradi izbrane obleke in z intimno domačnostjo, ki ga oveva, namreč že po svoji naravi bolj ustreza slikarju naturalistu kakor moški. Ženski motiv se zaradi teh lastnosti kar nehote in brez nasilja spreminja v življenjsko sliko. Za tako pojmovanje značilni so pri Sternenu tako priljubljeni motivi, ki model odmikajo objektivnemu izrazu in se izražajo v naslovih, kakor so Čitajoča deklica, Violinistka, Na divanu, Pred ogledalom, V mesečini, Rdeči sončnik in podobno.

Sternena pa za umetniško visoko kvalificiranega portretista usposablja razen njegovega prirojenega naturalističnega razpoloženja posebno tudi dejstvo, da se v tem tipu ne nagiblje k idealističnemu

polu, ampak da ga družī z izrazitim smislom za realistično potezo sveta. Zato njegovo barvno tkivo ne ostaja v ploskvi, ampak dobesedno modelira tudi najdoslednejše slikarsko gledane predmete. In to dosledno slikarsko, pa vseeno učinku tretje razsežnosti zvesto gledanje in pojmovanje sveta v barvi in svetlobi usposablja slikarja Sternena za najboljšega vodnika v svet optičnih, barvno karakteriziranih čutnih mikov. Za njegovo sodobno vlogo je važno, da se s tem tudi močno približuje idealu sodobne slikarske stvarnosti, ki mu slede prizadevanja mlajšega rodu. Zato se kljub svoji starosti še ni preživel. Narodna skupnost, kateri je umetnik vodnik do nji sicer nedostopnih spoznanj, dozoreva namreč v svetu svojih skupnih, zanjo značilnih optičnih predstav v enakem razmerju z napredkom svojega slikarstva. Portret se pogosto ustavlja pred pragom portretna umetnost pa dokazuje, da se tudi ž njo ni odrekel najvišjemu poklicu svojega stanu, voditi našo skupnost v čudežno deželo slikarske umetnosti.



S E Z N A M

Vse razstavljene umetnine, pri katerih ni posebej označena tehnika, so slikane z oljem na platno. Letnice v oklepajih je določil slikar



Prezident div. general Leo Rupnik (1944)

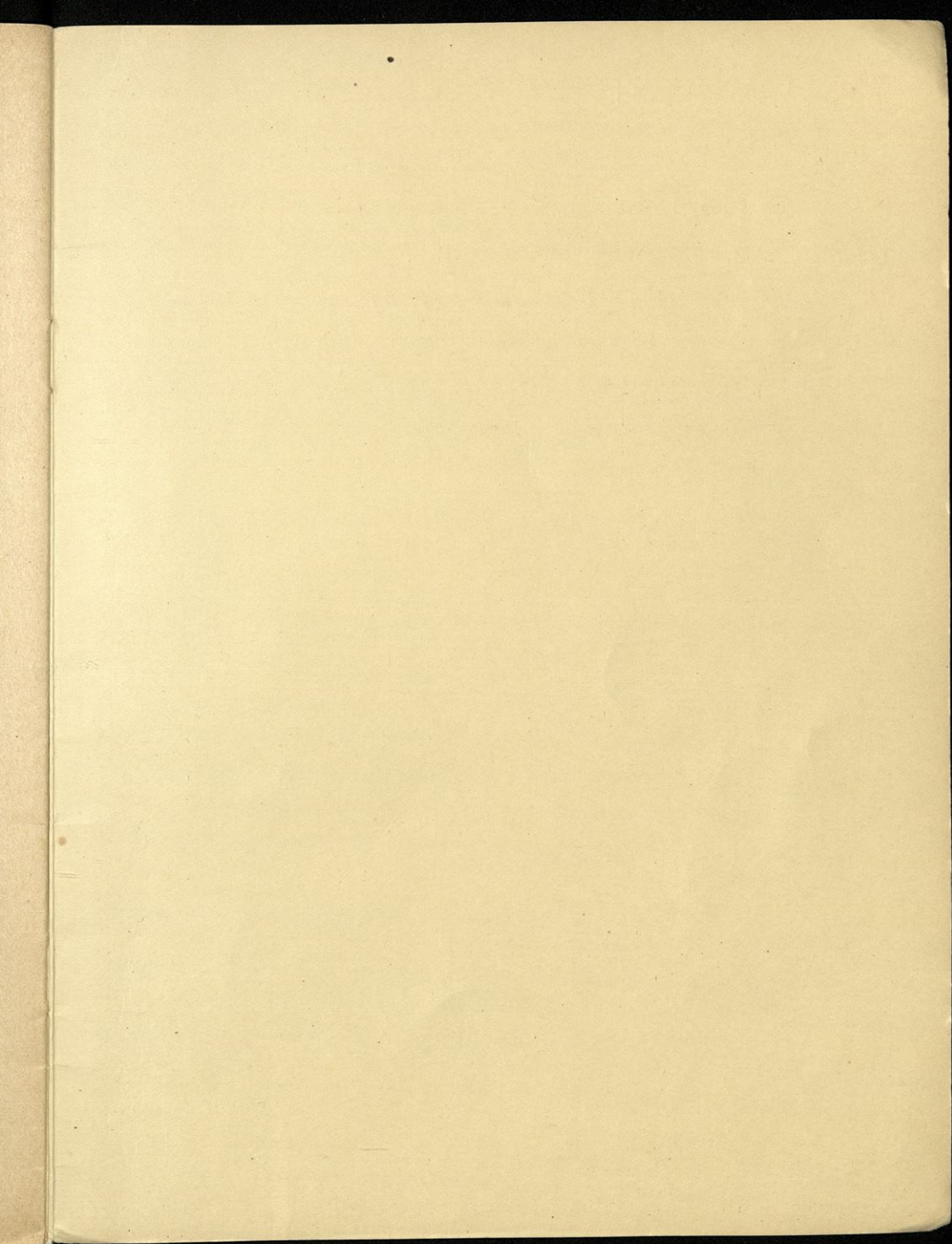


1. **Autoportret**, 34 × 23, (1889) 1. Dr. Aleš Peršin
2. **Dekliška glava**, risba s tušem, 34 × 23, d. sp. M. Sternén (1889)
1. Dr. Aleš Peršin
3. **Dekliška glava**, akvarel, d. sp. M. Sternén (1889)
1. Dr. Aleš Peršin
4. **Fran Kotnik**, 62 × 49, d. zg. M. Sternén, 893
1. Lenarčič, Verd
5. **Marija Brenčič — Jesenovec**, 63 × 50, d. sp. M. Sternén, 96
1. Ela Rijavec, Vrhnika
6. **Fran Kobal**, 41 × 30, d. zg. M. Sternén, 96 1. Ana Drofenik
7. **Fran Jurca**, 78 × 63, d. sp. M. Sternén, 99
8. **Vida dr. Avramovičeva**, 117 × 87, d. sp. M. S., 900
1. Vida dr. Avramovičeva
9. **Roza Sternén**, 126 × 90, d. sp. M. Sternén, M. 903
1. M. Sternén
10. **Roza Sternén**, 66 × 51, (1904) 1. M. Sternén
11. **Ante Gaber**, oglje, 58 × 42, d. sp. Sternén (1905)
1. Ante Gaber
12. **Tončka Gaber**, 130 × 100, l. sp. Sternén (1907), 1. Ante Gaber

13. **Tončka Gaber**, 87 × 68, l. sp. Sternen (1911) 1. Ante Gaber
14. **Avtoportret**, oglje, 66 × 47, (1913) 1. M. Sternen
15. **Na divanu**, 101 × 133, 19(14) Narodna galerija
16. **Majda**, akvarel, 32 × 25 (1919) 1. Majda Brilli
17. **Ana Regali**, 70 × 57, (1933) 1. dr. Josip Regali
18. **Violinistka** 197 × 98, d. sp. Sternen (1925) 1. M. Sternen
19. **Portretna študija (Čitajoča)**, 78 × 62 (1926) 1. M. Sternen
20. **Avtoportret, monotipija**, 44 × 36 (1927) 1. Ante Gaber
21. **Dr. Fran Stelé**, 102 × 88 (1928) 1. dr. Fran Stelé
22. **Avtoportret**, 48 × 40 (1930) 1. Mestna občina ljubljanska
23. **Dr. Fran Windischer** (1934) 1. dr. F. Windischer
24. **Erna Kosec**, 100 × 73, d. sp. M. Sternen (1935) 1. Vekoslav Kosec
25. **Pri čitanju** 69 × 54, d. sp. Sternen (1936) 1. Leopold Nagode
26. **Nuša Tavzes**, 66 × 47 (1936) 1. M. Sternen
27. **Danica Čečova z Andrejčkom**, 100 × 110, d. sp. M. Sternen
(1936) 1. Karel Čeč
28. **Dr. Gregorij Rožman**, 140 × 105, (1936) 1. Narodna galerija
29. **Nada Weilguny**, 102 × 80, l. sp. M. Sternen (1938)
1. Nada Weilguny
30. **Jakob Isop**, 70 × 54, d. zg. Sternen (1938) 1. J. Isop
31. **Dr. Anton Bonaventura Jeglič (skica)**, olje, les, 40 × 30, d. sp. St
(1939) 1. August Novak

32. **Dr. Anton Bonaventura Jeglič**, 150 × 114, d. sp. M. Stern
(1939) 1. Vzajemna zavarovalnica
33. **Jožica Pielick**, 96 × 70, d. sp. Stern, 1940 1. J. Pielick
34. **Dr. Ivan Robida**, 53 × 43 (1940) 1. M. Stern
35. **Žena v modrem**, 76 × 52, d. sp. M. Stern (1941)
1. Milovan Zajec
36. **Lidija Bahovec**, 103 × 80, d. zg. M. Stern (1941)
1. Leon Bahovec
37. **Leon Bahovec**, 100 × 84, d. sp. M. Stern (1941)
1. Leon Bahovec
38. **Bahovčevi otroci**, 101 × 85 (1941) 1. Leon Bahovec
39. **Portretna študija**, 42 × 34 olje, les, d. sp. Stern (1941)
1. dr. Karla Šmid
40. **Marjanca**, pastel, 40 × 31, d. sp. Stern (1942)
41. **Zora Jurčec**, 78 × 104, d. zg. Stern (1942) 1. Ruda Jurčec
42. **Ruda Jurčec**, 92 × 73 (1942) 1. Ruda Jurčec
43. **Zorka Krajec**, 90 × 70, d. sp. M. Stern (1942) 1. Zorka Krajec
44. **Olga Gaspari**, 75 × 52, d. zg. Stern, (1942) 1. O. Gaspari
45. **Modelka s slikarjem**, 108 × 79, d. sp. Stern (1942)
1. Leon Souvan
46. **Slavka Borčič**, 95 × 72, d. sp. Stern (1943) 1. Slavka Borčič
47. **Družina na vrtu**, 90 × 100 d. sp. Stern (1943) 1. Karel Čeč
48. **Majda dr. Brandstätterjeva**, 61 × 50, d. sp. Stern (1943)
1. dr. F. Brandstätter
49. **Mara Šuklje**, 103 × 71, d. sp. Stern (1943) 1. Mara Šuklje
50. **Sveta Šuklje**, 47 × 37, d. Stern (1943) 1. Sveta Šuklje

51. **Ženski portret**, 52 × 45, d. sp. Sternen (1943) 1. L. Š.
52. **Pavla Zabukovec**, 69 × 54, (1940) 1. M. Sternen
53. **Malči Rode**, 95 × 72, d. zg. Sternen (1944) 1. M. Rode
54. **Sinček**, 51 × 44, d. zg. Sternen (1944) 1. dr. Karla Šmid
55. **Marija Verovšek**, 65 × 45, d. sp. (1944) 1. Jože Verovšek
- 56.—71. **Risbe**, monotipije, radiranke



NARODNA GALERIJA
LJUBLJANA



S

S 142



000001624

COBISS ◊